

Vragenuur

Vragenuur

Aan de orde is **het mondelinge vragenuur**, overeenkomstig artikel 12.3 van het Reglement van Orde.

Vragen Bromet

Vragen van het lid Bromet aan de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur over **het bericht "Groot gat tussen aantal koeien en fosfaatrechten"**.

De voorzitter:

Aan de orde is het mondelinge vragenuur. Ik geef eerst het woord aan mevrouw Bromet voor haar mondelinge vragen namens de fractie van PRO aan de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Ik heet de minister van harte welkom in de Tweede Kamer. U heeft het woord, mevrouw Bromet.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Dank u wel, voorzitter. Vrijdag lazen wij in een analyse van het tijdschrift Boerderij dat de landbouwsector op dit moment in totaal 33.600 melkkoeien en 18.500 stuks melkvee meer houdt dan dat er fosfaatrechten zijn. Dat is een overtreding. Ik zou allereerst van de minister willen weten of hij dit beeld deelt.

De voorzitter:

Het woord is aan de minister.

Minister **Van Essen**:

Voorzitter. Ik dank mevrouw Bromet voor het stellen van deze vragen over handhaving en de fosfaatrechten. En ja, afgelopen vrijdag heeft de NVWA op haar website een inspectierapport gepubliceerd, waarin zij laat zien en waarschuwt dat de naleving van fosfaatregels beter moet. Vervolgens heeft Boerderij daar dezelfde dag ook een artikel aan gewijd.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Er zijn 200 bedrijven bezocht die willekeurig zijn uitgekozen. 52% van die bedrijven houdt waarschijnlijk meer dieren dan toegestaan is. Wat vindt de minister daarvan?

Minister **Van Essen**:

Laat hier klip-en-klaar zijn: op het moment dat er wetgeving is — en die is er; het fosfaatrechtensysteem is er al sinds 2018 — heb je je daaraan te houden. Op het moment dat je meer dieren hebt dan fosfaatrechten, moet je dat gelijktrekken. Voor 2025 betekent dat ook dat ondernemers die overtredingen hebben begaan worden doorgeleid naar het OM. Voor 2026 vind ik het heel belangrijk om op te roepen deze situatie niet te laten voortbestaan en de overtredingen, die er mogelijk zijn, na afloop van het jaar zo snel mogelijk te beëindigen.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Hoe groot is de pakkans eigenlijk voor een boer?

Minister **Van Essen**:

We hebben eigenlijk al sinds eind vorig jaar de handhavingsintensiteit bij de NVWA flink vergroot. We hebben aardig wat extra mensen aangenomen om toezicht te houden op bedrijven. Daarmee is de pakkans ook aanzienlijk vergroot. Dit laat zien dat mensen zich aan regels moeten houden en dat daar goed toezicht op moet zijn.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

De minister zegt: de pakkans is gegroeid. Ondertussen is dus 52% van de bezochte bedrijven in overtreding. Het lijkt er dus op dat de pakkans helemaal niet zo groot is, want waarom zou je dat doen? Wat is eigenlijk de straf die je riskeert als boer als je te veel koeien op je bedrijf hebt?

Minister **Van Essen**:

Het is misschien goed om te zeggen dat er in 2025 daadwerkelijk overtredingen zijn geconstateerd. Die overtredingen worden door de NVWA naar het OM verzonden. Voor 2026 — daarom deed ik net die oproep — is het heel belangrijk om tegen de ondernemers te zeggen: zorg dat het aantal dieren en het aantal fosfaatrechten dat je hebt in lijn zijn met elkaar. Dan voorkomen wij en boeren dat ze komend jaar opnieuw in overtreding gaan. U vraagt wat de straf is. Het is gewoon een economisch delict. Daar staat in ons Wetboek van Strafrecht een straf op.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Is dat dan een straf per koe? Wat is dat voor straf?

Minister **Van Essen**:

Het is een straf per ondernemer die een economisch delict pleegt. Het is uiteindelijk aan de rechter om die straf te bepalen, nadat de NVWA alles wat zij heeft geconstateerd overbrengt aan het Openbaar Ministerie.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Moeten we dan denken aan een gevangenisstraf, of aan een geldboete, of misschien aan het intrekken van de vergunning voor je bedrijf?

Minister **Van Essen**:

Het gaat om economische delicten. In het Wetboek van Strafrecht hebben we daar een sanctie op staan. Wat de geldboete is, ligt uiteindelijk aan de categorie waar die delicten in vallen.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Ik heb dat wetboek niet voor me, maar misschien kan de minister wat duidelijker zijn over wat voor straffen dat dan zijn, ook voor de boeren die luisteren en die weten dat ze te veel koeien in hun stal hebben staan.

Minister **Van Essen**:

Uiteindelijk zijn het economische delicten. Als een rechter tot een uitspraak komt en daarover oordeelt, zitten daar behoorlijke geldboetes op. Dat kan per zaak bekeken worden; ik kan dat hier nu niet zeggen. Laat dit echter duidelijk zijn: hou je aan deze regels en zorg dat je geen strafblad krijgt. Je kunt namelijk ook een strafblad krijgen als je wordt veroordeeld. Ik zeg nogmaals tegen iedereen: dit jaar kunnen we het tij nog keren. De boeren moeten gewoon zorgen dat de fosfaatrechten en het aantal beesten met elkaar in overeenstemming zijn. Dat is mijn oproep.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Vindt de minister dat de handhaving tekortschiet, en zo ja, wat gaat hij daaraan doen?

Minister **Van Essen**:

Ik denk dat we moeten erkennen dat het heel belangrijk is om op dit soort vraagstukken te handhaven en om daar goed op te handhaven. Dat is ook precies de reden dat we voor dit jaar 4,5 miljoen extra hebben uitgetrokken om meer toezichthouders en meer handhavers bij de NVWA aan te nemen, zodat we deze signalen vroegtijdig oppikken. Wat we nu eigenlijk zien, is dat het feit dat we dit constateren een gevolg is van een groeiende

handhavingscapaciteit bij de NVWA. Dat laat dus zien dat we meer doen en dat we ook meer moeten doen.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

De NVWA heeft een heel breed takenpakket. Is het nu zo dat de NVWA extra op deze overtredingen gaat letten naar aanleiding van deze constatering?

Minister **Van Essen**:

Het gaat echt specifiek over mest en fosfaatrechten. Ik vind het belangrijk dat we, nu we dit signaleren doordat we meer toezichthouders in dienst hebben, ook binnen de capaciteit die er is flink en flinker inzetten op de handhaving. Ik ga dus met de NVWA in gesprek over wat hun prioriteiten zijn voor de uren die nog over zijn.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

De minister maakt deel uit van een kabinet dat vindt dat een kleine overheid belangrijk is. Kan de minister mij verzekeren dat er niet bezuinigd gaat worden op handhavingsambtenaren?

Minister **Van Essen**:

Ik kan hier geen garantie geven, maar het feit dat we dit jaar het aantal toezichthouders van de NVWA hebben uitgebreid, laat zien dat dit het kabinet gewoon ernst is.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Is het fosfaatrechtenstelsel überhaupt te handhaven?

Minister **Van Essen**:

Ja, dat is te handhaven. Het is ook belangrijk om dat te doen en te blijven doen. Deze signalen zijn nu naar boven gekomen omdat we meer aan het handhaven zijn.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Vrijdag krijgen wij een brief van deze minister over de uitwerking van de stikstofparagrafen. Daarbij wordt zwaar geleund op doelsturing. Een boer moet dus zelf kunnen bepalen wat hij doet om aan de doelen te voldoen. Hoe kan je nou aan boeren die nu al frauderen, vragen om daar nog een schepje bovenop te doen?

Minister **Van Essen**:

Het feit dat we inderdaad, zoals in de Kamerbrief van 26 juni stond, hebben gekozen voor een emissieplafond, bedrijfsdoelen per fosfaatrecht, is omdat LTO en NAJK dat ook aan ons gevraagd hebben. Dat betekent wel dat we ook moeten leveren op dit vlak. Ik vind dat individuele boeren een verantwoordelijkheid hebben, maar ik vind het ook belangrijk dat sectorpartijen die verantwoordelijkheid nemen richting hun leden. Het is denk ik goed dat je ook een slechtere ammoniakscore zult hebben als je meer fosfaat produceert dan de rechten van het bedrijf. Ook in het meten van de ammoniakemissie van een bedrijf zul je het dus zien als er te veel wordt geproduceerd. Dat laat echter onverlet dat het heel belangrijk is om bij doelsturing heel goed te beseffen dat dit ook iets is waarbij je vertrouwen in elkaar moet hebben. Ik vind ook dat sectorpartijen daar een rol in hebben.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Ik heb daar heel weinig vertrouwen in, als ik lees dat er nu al zo veel overtredingen zijn. Hoe kan het nou dat je op papier straks misschien aan alle doelen kan voldoen, zoals de boeren nu ook op papier aan de eisen voldoen, maar je ondertussen gewoon doet waar je zin in hebt?

Minister **Van Essen**:

Als je je niet aan de wet houdt en je meer dieren hebt dan je fosfaatrechten hebt, loop je dus

een ontzettend risico dat je een economisch delict pleegt en een strafblad krijgt. Ik bestrijd dus dat je dat maar gewoon kunt doen. Ik ben het wel met mevrouw Bromet eens dat het heel belangrijk is, ook voor het systeem dat we met elkaar willen bouwen, dat we het vertrouwen in elkaar hebben dat we de goede dingen doen en dat boeren zich aan wetgeving houden.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Hoeveel straffen zijn er de afgelopen jaren eigenlijk opgelegd voor overtredingen in de agrarische sector? We hebben het over het intekenen van percelen die niet van jezelf zijn en over het gebruiken van gewasbescherming, landbouwgif, terwijl dat niet toegestaan is. Soms houdt wel 77% van de kersentelers zich niet aan de voorschriften. Hoe moet dit nou verder? Is dit een cultuur?

Minister **Van Essen**:

Ik denk dat het heel belangrijk is om te zien wat er wél goed gaat. Ik snap dat de focus ligt op wat er niet goed gaat. Daar treden wij ook tegen op. Maar ik denk dat het belangrijk is om ook te benoemen wat we met elkaar wél voor elkaar krijgen met convenanten, samenwerken, agrarisch natuurbeheer en het verminderen van middelen. Uw Kamer haalt daar ook regelmatig voorbeelden van aan. Ik denk dat het heel belangrijk is om er duidelijk in te zijn dat als gezien wordt dat je de wet overtreedt, je doorgeleid wordt naar het OM. Tegelijkertijd moeten we ook zeggen dat we op heel veel punten in het agrarische domein goed aan het werken zijn om bijvoorbeeld middelengebruik te verminderen en de juiste dingen te doen. Ik vind dat je beide punten moet benoemen.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Ik snap dat de minister dit zegt. We hebben het in dit debat over alle boeren. Een grote groep houdt zich niet aan de regels. Degenen die zich wel aan de regels houden, lijden daaronder. Ik wil hier gezegd hebben dat ik het niet over de boeren heb die zich wel keurig en netjes aan de regels houden. Spreekt de minister de sectorpartijen aan op de grote groep overtredingen die er keer op keer, jaar in, jaar uit is? We zien namelijk geen verbetering. Ik word er zelf een beetje moedeloos van. De minister is nieuw, maar ik sta hier al acht jaar.

Minister **Van Essen**:

Ik denk dat het een terechte vraag is van mevrouw Bromet of wij de sectorpartijen hierop aanspreken. Ik heb gezien dat bijvoorbeeld LTO op haar site wat heeft gezet hieromtrent. Ik spreek ze toevallig vanmiddag. Ik zal in dat overleg vragen of ze een duidelijke boodschap uit willen laten gaan dat mensen zich aan de wet moeten houden.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Waarom heeft de minister eigenlijk niet gemeld aan de Kamer dat deze fraude plaatsvond? Wij hebben dat moeten lezen op boerderij.nl. Ik vind het hartstikke goed van Boerderij dat ze dit uitgevonden hebben, maar we hadden het natuurlijk heel graag van de minister zelf gehoord.

Minister **Van Essen**:

De NVWA is een onafhankelijke toezichtorganisatie. Zij doen dit regelmatig. Zij publiceren allerlei handhavingsrapporten op hun website. Zij hebben dat vrijdag ook gedaan. Zij sturen ook vakberichten uit. We zien dat de media op basis van die vakberichten meteen een bericht hierover hebben gemaakt. Wat hier is gedaan, iets uploaden op de site van de NVWA, een onafhankelijk toezichthouder, is eigenlijk staande praktijk. Dat is geen afwijking van eerdere jaren.

De **voorzitter**:

Afrondend.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Ja, tot slot. Welke boodschap heeft de minister voor frauderende boeren in Nederland?

Minister **Van Essen**:

Wat ik heel belangrijk vind, is dat we dit jaar geen overtredingen begaan. We zien echter wel dat er mogelijk overtredingen worden begaan als het jaar afgerond is. Volgens mij hebben wij nu de kans om met elkaar de boel recht te trekken. Breng dus je aantal beesten en je fosfaatrechten met elkaar in verhouding; dan hoeven we hier niet weer te staan.

De heer **Koorevaar** (CDA):

In het artikel van de Boerderij staat ook dat de NVWA over 2025 ook een tekort aan fosfaatrechten had geconstateerd. Deels heeft dat te maken met de hoeveelheid melkproductie van boeren en de hoeveelheid fosfaatrechten die ze nodig hebben, maar mijn vraag is de volgende. De minister lijkt verontrust, dus ook verrast, dat dit kan plaatsvinden. Heeft de minister de monitoring op de dieren aantallen, de fosfaatproductie en de beschikbaarheid en de verhandelbaarheid van fosfaatrechten wel in beeld? We willen namelijk niet aan het eind van het jaar geconfronteerd worden met boeren die klem komen te zitten omdat er te weinig fosfaatrechten zijn.

Minister **Van Essen**:

Dit is precies waarom ik hier de oproep doe dat boeren dit in 2026 niet opnieuw laten gebeuren. Kennen we die signalen? Ja, die kennen we. Die staan ook al een tijdje op Prikkebord. De NVWA heeft dat in zicht. Dat is ook de reden dat we extra hebben geïnvesteerd in handhaving en toezicht op precies dit domein.

De heer **Grinwis** (ChristenUnie):

Wat is het mooi om na een weekje afwezigheid de regering weer te kunnen controleren! Ik heb eigenlijk de volgende vraag. Wat is het bestuursrechtelijke spoor dat de minister wil gaan optuigen? Hoe en wanneer? Mijn tweede vraag is hoe het nou verder moet met de hoeksteen van het doelsturingsbeleid en de fosfaatrechten. Wat betekent deze calamiteit voor de ontwikkeling van dat spoor?

Minister **Van Essen**:

Bij dat bestuursrechtelijke spoor is de staande praktijk dat de toezichthouders van de NVWA dit constateren en doorgeleiden naar het OM en dat het OM deze zaak uiteindelijk in behandeling heeft en tot strafvervolgning overgaat als dat aan de orde is. Een rechter besluit daar dan over. We zijn ook met elkaar aan het verkennen of we hier in het kader van het milieuspoor beter tegen op kunnen treden. Dat gebeurt eigenlijk al. Sinds we het toezicht en de handhaving hebben geïntensiveerd, zijn we aan het kijken wat we hierbij beter kunnen doen, maar uiteindelijk gaat het — laat dat ook duidelijk zijn — om een wet die door een individu overtreden wordt. Dat moeten we voorkomen. Dan over het fosfaatrechtensysteem: zoals ik net al aangaf, wordt het ook inzichtelijk in de emissie op je bedrijf op het moment dat je meer fosfaat produceert. In die zin hebben we nu dus extra toezicht en handhaving. Daarin zien we meer en is de pakkans vergroot. We zijn aan de andere kant ook een systeem aan het optuigen dat dat ook gewoon gaat laten zien in je stikstofuitstoot.

Mevrouw **Den Hollander** (VVD):

Laat helder zijn: we zijn niet voor overtredingen. Maar we zien ook dat er altijd een vrij hevige handel in fosfaatrechten is om dingen weer recht te trekken. Dat is op dit moment natuurlijk wel heel erg ingewikkeld, want fosfaatrechten zijn schaars en zijn onbetaalbaar geworden. Tegelijkertijd vragen we aan boeren om hun uitstoot heel erg te gaan verminderen. Ondernemers hebben nu natuurlijk ook wel een opgave: hoe ga je dit nou allemaal bij elkaar brengen? Mijn vraag aan de minister is dan ook: hoe houden die boeren het perspectief om te kunnen ondernemen en te investeren? Hoe weegt de minister deze situatie van het enorme tekort aan fosfaatrechten mee bij de verdere uitwerking van het stikstofbeleid?

Minister **Van Essen**:

Het is goed om te zeggen dat ik van plan ben om vrijdag te komen met een ondersteuningsbrief waarin we juist duidelijk maken hoe bedrijven aan normen kunnen voldoen en hoe ze daarbij worden geholpen. Wat betreft de hoeveelheid fosfaatrechten, het tekort en hoe duur die zijn, is het, denk ik, gewoon heel verstandig om op het moment dat je extra dieren in je stal wil zetten, te zorgen dat je de benodigde fosfaatrechten hebt of weet dat je ze aan het einde van het jaar kunt krijgen. Dan loop je hier ook niet tegenaan.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Bijna een op de vier boeren houdt meer koeien dan is toegestaan. Dat heeft natuurlijk grote gevolgen voor de dieren zelf, maar het is ook slecht voor de natuur, het klimaat en de waterkwaliteit, al die doelen die het kabinet wil halen. Nu is het ook zo dat het kabinet om die doelen te halen boerenbedrijven massaal met belastinggeld aan het uitkopen is. We kunnen het belastinggeld maar één keer uitgeven.

De **voorzitter**:

Uw vraag?

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Is de minister het met ons eens dat je eigenlijk nu vol moet inzetten op handhaving, ook om die doelen te helpen halen, voordat je doorgaat met het verspillen van belastinggeld aan uitkopen?

Minister **Van Essen**:

Volgens mij willen we allemaal dat de natuur herstelt en dat vergunningverlening vlot getrokken wordt, dus ik ben niet van plan om op een pauzeknop te drukken. Tegelijkertijd heb ik laten weten dat ik dit jaar wel degelijk meer geld heb uitgetrokken voor toezicht en handhaving bij de NVWA en dat het ook gewoon ontzettend belangrijk is, maar bovenal doe ik gewoon nogmaals de oproep dat individuen zich aan wetgeving hebben te houden. Dat is het probleem.

De **voorzitter**:

Het lid Kostić, tweede vraag.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Ja, voorzitter. Volgens mij blijf ik netjes binnen de 30 seconden, maar goed, ik probeer het.

De **voorzitter**:

Ik hou het allemaal bij, lid Kostić! Geen zorgen.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Ja, nou ja, goed.

De **voorzitter**:

U zat er wel overheen. Hou het dit keer binnen de 30 seconden, alstublieft.

Kamerlid **Kostić** (PvdD):

Ik denk dat we moeten constateren dat we in dit land te veel dieren houden. We hebben eerder zien gebeuren dat dieren zoals koeien daardoor eerder naar de slacht moeten. Dat willen we voorkomen. Het dreigt nu namelijk nog een keer te gebeuren. Je zou het kunnen oplossen door fokbeperkingen op te leggen. Is de minister het met mij eens dat we daarnaartoe zouden moeten? Zo voorkomen we dat er nu weer kalfjes worden geboren die straks vervroegd naar de slacht moeten.

Minister **Van Essen**:

Nee, een fokbeperking heb ik niet in mijn plannen staan. Dat ben ik niet voornemens.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):

Het staat me enorm tegen hoe boeren in dit korte vragenuur worden neergezet als structurele criminelen, die zomaar voor eigen gewin meer koeien houden. Er zitten gevallen bij van boeren die tonnen schuld hadden bij een bank. Zij zaten helemaal in de knel. Ze hebben gekozen: of ze gingen failliet of ze verhoogden hun melkproductie. Er zit heel veel leed achter.

De **voorzitter**:

Uw vraag.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):

Ik wil de minister van Landbouw vragen om daar een klein beetje compassie mee te hebben in plaats van mee te gaan in het verhaal van PRO dat het allemaal criminelen zijn. Er wordt zelfs gesproken over een strafblad.

De **voorzitter**:

Mevrouw Van der Plas ...

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):

Laat de minister zich goed informeren over de achtergrond van wat hier gaande is.

Minister **Van Essen**:

Ik doe dat uiteraard. Als mevrouw Van der Plas extra info voor me heeft, sta ik er altijd voor open om die te horen. Dat laat onverlet dat dit systeem er al sinds 2018 is. Het is gewoon heel duidelijk. Volgens mij is het in dit land ook zo dat je, als je wetten overtreedt, de kans loopt op een stevige sanctie. Als we dat niet met elkaar eerbiedigen, dan hebben we een heel groot probleem.

Mevrouw **Ten Hove** (Groep Markuszower):

Het is beschamend hoe boeren hier worden weggezet als criminelen. Het gaat over het OM, handhaving en toezicht. Tuurlijk, we moeten ons aan de wet houden; daar zijn we het allemaal mee eens. Dit gebeurt echter niet willens en wetens. Ik ben het dus helemaal met mevrouw Van der Plas eens: hoe we daarover praten is echt ongekend. Ik kom tot mijn vraag. Als reactie op de berichtgeving roept de minister boeren die hun fosfaatrechten niet op orde hebben op om het voorstel voor het einde van het jaar te regelen.

De **voorzitter**:

Uw vraag.

Mevrouw **Ten Hove** (Groep Markuszower):

Begrijpt de minister dat dit heel lastig is wanneer het onduidelijk is of er überhaupt nog wel een toekomst is voor die melkveebedrijven in Nederland?

Minister **Van Essen**:

De berichten die we lazen over dat er overtredingen zijn geconstateerd, gaan ook over 2025. Dit jaar zijn er nog geen overtredingen geconstateerd. Dat kun je pas aan het einde van het boekjaar zeggen. In 2025 waren de plannen van het kabinet er niet. Ik vind dus dat iedereen een verantwoordelijkheid heeft. Als je terugkijkt naar dat jaar — daarover ging de berichtgeving van de NVWA met name — zie je dat er toen overtredingen zijn geconstateerd.

De **voorzitter**:

Ik zie dat u nog een interruptie wil plegen, mevrouw Ten Hove, maar uw fractie heeft bij het vragenuur één vervolgvraag.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

Zonder boer geen voer, is natuurlijk de uitdrukking. Deze minister is niet alleen de minister van Landbouw, maar ook van Voedselzekerheid. Het aantal boeren zal door deze maatregel minder worden. Is onze voedselzekerheid nou nog een aspect dat de minister meeneemt? Dit zal namelijk betekenen dat er straks nog minder melkboeren zijn. Het aantal boeren wordt minder. Wat betekent dat voor de voedselzekerheid? Hoe kijkt de minister daartegenaan?

Minister **Van Essen**:

Ik herken niet dat er door het handhaven van een wettelijk stelsel minder boeren komen.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):

Nou breekt mijn klomp. Het aantal boeren loopt al jaren achteruit. Er wordt uitgekocht; daar hadden we het net over. Ik begrijp dus echt niet waar deze opmerking van de minister vandaan komt. Ik wil het volgende punt maken. Ik ga de vraag nogmaals stellen; het is de laatste keer dat ik hem kan stellen. Deze minister is ook de minister van Voedselzekerheid. Het aantal boeren loopt terug. Daar gaat dit hele debat over. Is onze voedselzekerheid überhaupt iets wat meeweegt? Zit dat ergens in het afwegingskader? Dat is mijn vraag.

Minister **Van Essen**:

Daar gaat dit debat niet over. De stikstofplannen gaan natuurlijk wél over voedsel en voedselbeschikbaarheid. We hebben de Wageningen Universiteit gevraagd om daarop te reflecteren in de reflectie die ze op dit moment schrijven.

Mevrouw **Bromet** (PRO):

Ik verbaas me er wel over dat diverse zogenaamde law-and-orderpartijen nu de zieligheidskaart van de boeren trekken. Ik zou niet alle boeren over één kam willen scheren, zoals ik net al zei, maar kan de minister bevestigen dat 10% van de boerenbedrijven in Nederland ongeveer twintig koeien te veel heeft ten opzichte van waar ze eigenlijk recht op hebben? Dat is heel fors.

Minister **Van Essen**:

Ik denk dat de NVWA daar flinke conclusies over trekt. Dat is precies de reden waarom we de extra inzet hebben gepleegd. We willen dat niet.

De **voorzitter**:

Ik dank de minister voor zijn aanwezigheid in de Tweede Kamer.

Vragen Van Brenk

Vragen van het lid Van Brenk aan de staatssecretaris van Financiën over het beleidsbesluit fiscale behandeling van DRV-uitkeringen.

De **voorzitter**:

Ik geef het woord aan mevrouw Van Brenk voor haar mondelinge vragen aan de staatssecretaris van Financiën, die ik van harte welkom heet in de Tweede Kamer. Mevrouw Van Brenk stelt haar mondelinge vragen namens de fractie van 50PLUS.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Dank, voorzitter. Er is eindelijk een uitspraak over de fiscale behandeling van werknemers die in Duitsland werkten en dubbel belasting betaalden over hun Duitse pensioen. Ze

betaalden dus zowel belasting in Duitsland als in Nederland. Dit probleem speelt al heel lang. Martin van Rooijen van 50PLUS heeft hier toentertijd al met minister Kaag over gesproken. Die gaf aan: er is niets aan te doen. Niemand wilde zijn handen hieraan branden.

De afgelopen jaren is BBB hier aandacht voor blijven vragen. Dat is mooi, maar alle credits over dit onderwerp moeten naar Joop Beuting gaan, die inmiddels op ongekend hoge leeftijd, na tien jaar procederen bij de Hoge Raad eindelijk gelijk heeft gekregen in deze slepende zaak over dubbele belastingheffing op Duitse pensioenen.

Het heeft hem zowel qua energie als qua geld veel gekost om zijn gelijk te halen, maar er ligt een uitspraak. Je denkt dan dat dit met terugwerkende kracht netjes opgelost gaat worden, maar zo schijnt het niet te werken bij onze belastingen. Je kan pas gecompenseerd worden over het teveel dat je betaald hebt als je ieder jaar opnieuw bezwaar hebt gemaakt. Als je termijnen hebt laten verlopen, dan kan het allemaal niet meer. Hoe eerlijk is dit? Dat vraag ik ook aan de staatssecretaris. Wat betekent de betrouwbaarheid van de overheid nou als je als burger geen fouten mag maken, maar de Belastingdienst blijkbaar wel?

De voorzitter:

Het woord is aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris Eerenberg:

Voorzitter, dank. Dank voor deze vragen. Het is uiteraard fijn om het weer over dit onderwerp te kunnen hebben, omdat ook ik weet dat een heel aantal mensen zich hier zorgen over maakt. Het is misschien goed om te beginnen met benoemen waar we precies naar kijken.

De Hoge Raad heeft inderdaad in juni van dit jaar geoordeeld dat Duitse pensioenuitkeringen van de Deutsche Rentenversicherung niet altijd volledig in box 1 mogen worden belast. Een gedeelte dat bijvoorbeeld fiscaal aftrekbaar in Duitsland opgebouwd is, mag in box 1, maar het overige deel moet naar box 3 verplaatst worden. Dat betekent overigens — laten we daar maar eens mee beginnen — dat het voor heel veel mensen een stuk ingewikkelder is geworden om hun belastingaangifte te doen op basis van die Duitse rente, om het zo even te noemen in het Nederlands.

Voor belastingplichtigen betekent dat dat het complexer is geworden. Dat moeten we gewoon onderkennen. In de praktijk zal de grootste groep mensen in de toekomst minder belasting hoeven te betalen, omdat het van box 1 naar box 3 gaat. Er zijn ook gevallen bekend waarbij mensen daardoor juist net een beetje meer belasting moeten betalen.

Het punt van 50PLUS gaat natuurlijk over de terugwerkende kracht. Ik moet helaas de lijn van mijn voorgangers, die we ook in andere dossiers kiezen, bestendigen. Iets is pas jurisprudentie op het moment dat de Hoge Raad een uitspraak doet. Vanaf dat moment gaat het gelden. Dit geldt natuurlijk ook voor andere dossiers, bijvoorbeeld het herstel in box 3. Als u als Kamer vindt dat je met terugwerkende kracht al dit soort nieuwe jurisprudentie zou moeten verwerken, dan zouden we eigenlijk het debat moeten voeren om dat over de hele linie te doen. In het kader van de betrouwbare overheid besef ik dat ik iets zeg wat voor mensen thuis misschien niet heel behulpzaam zal klinken, maar iets in laten gaan du moment dat de Hoge Raad een uitspraak heeft gedaan, is in onze rechtspraak juist een manier om betrouwbaar te handelen.

Voorzitter. Ik wil toch iets zeggen richting de toekomst, want ik snap de zorgen van de mensen. Daar hebben we in het beleidsbesluit ook rekening mee gehouden. Mensen die een uitkering krijgen van het Duitse pensioen, zullen dat ook naar de toekomst toe krijgen. We hebben echt gekeken of we naar de toekomst toe een ruimhartige en eenvoudige regeling kunnen ontwikkelen, zodat daar ook iets van ruimhartigheid in zit. Dat betekent dat — dit is het laatste wat ik wil zeggen, voorzitter — mensen die misschien hun toeslag dreigen te

verliezen omdat er opeens een stukje in box 3 bij komt — dat heb ik ook begrepen van 50PLUS — er gewoon voor mogen kiezen om het geheel toch in box 1 te houden.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Er ligt een motie van BBB en 50PLUS om de Duitse werkers ruimhartig te compenseren. Die is aangehouden, maar die kan volgende week natuurlijk in stemming gebracht worden. Dat hoeft niet als de staatssecretaris de verantwoordelijkheid neemt om dit onrecht te herstellen. Ik denk gewoon aan de heer Beuting, die hier tien jaar van zijn leven en heel veel geld aan heeft gewijd. De Belastingdienst had ook veel eerder kunnen zeggen: dubbele belasting is niet handig; dat gaan wij niet doen. Wat kan de staatssecretaris hierover toezeggen, ook richting de heer Beuting?

Staatssecretaris **Eerenberg**:

Onze lijn van pas handelen op het moment dat de rechter een uitspraak heeft gedaan, hou ik hier wel vast, ook vanwege al die andere dossiers waar dat op speelt. Ik vind dat die ruimhartigheid — die herken ik wel — vooral moet zitten in de regeling die nu voorligt. Er zit veel ruimte in voor individuele belastingplichtigen om een keuze te maken: ze mogen zelf bijvoorbeeld de verdeling kiezen aan de hand van een tabel. Dan hoeven ze ook niet dat ingewikkelde rekensommetje over box 3 en box 1 te maken. Ze mogen ervoor kiezen om de oude situatie te handhaven en dus alles in box 1 te laten zitten. Ze mogen de voor hen meest gunstige variant kiezen. We hebben er zelfs een tegenbewijsregeling aan toegevoegd; die kent u uit andere dossiers. Daarmee mogen mensen ervoor kiezen dat een andere route voor hen gaat gelden op het moment dat ze kunnen bewijzen dat ze daarmee beter af zijn. Op deze manier heb ik geprobeerd tegemoet te komen aan de mensen die zich hier zorgen om maken. Wat we los daarvan ook doen: heel veel informatie delen via het grensinformatiepunt.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Vorige week is er een gesprek geweest van gedupeerden rondom pensioenen met de heer Vijlbrief. Dat kon niet met de heer Beuting, want — ik zei het al — die is kwetsbaar en op leeftijd. Maar er hebben zich nog meer mensen gemeld bij de ombudsman van Omroep MAX, die zich hiermee bezighoudt. Mijn vraag is of de staatssecretaris bereid zou zijn om net als de heer Vijlbrief met gedupeerden in gesprek te gaan om te kijken hoe dit nou leeft en welke mogelijkheden er voor hen zijn om tegemoet te komen aan hun problemen.

Staatssecretaris **Eerenberg**:

Daar ben ik altijd toe bereid.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Ik ben blij met die toezegging. Dank u wel.

De voorzitter:

Ik dank de staatssecretaris voor zijn aanwezigheid in de Tweede Kamer.

Vragen El Boujdaini

Vragen van het lid El Boujdaini aan de staatssecretaris Digitale Economie en Soevereiniteit over **het bericht "Anthropic waarschuwt richting beursgang dat AI veiligheidsprobleem voor wereld kan worden"**.

De voorzitter:

Ik geef het woord aan mevrouw El Boujdaini voor haar mondelinge vragen namens D66 aan de staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat, die wij nog niet in vak K zien zitten. Ik hoop dat zij wel onderweg is.

Bedankt voor het aanbod, excellentie. Maar nee, we wachten even een enkel ogenblik op de staatssecretaris. Ik schors voor een heel kort ogenblik. Ik hoop dat zij inmiddels al wel in de Kamer is.

De vergadering wordt van 14.28 uur tot 14.36 uur geschorst.

De voorzitter:

Ik heropen de vergadering. Zojuist is aangekomen de staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat. We hebben even moeten schorsen totdat zij aanwezig was. Voordat ik mevrouw El Boujdaini het woord geef, kan zij misschien even in de richting van de Kamer verklaren waarom we hebben moeten schorsen voordat we mevrouw El Boujdaini in de gelegenheid konden stellen om haar vragen te stellen. Deze week is niet de eerste week waarin het vragenuur vanaf 14.00 uur is. Ik verlang eigenlijk van alle bewindspersonen dat ze op tijd aanwezig zijn in het parlement, dus op het moment dat het vragenuur plaatsvindt. Het woord is aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris Aerdts:

Voorzitter, mijn excuses. Ik was er te laat door de regen. Ik had er al eerder willen zijn. Excuses.

De voorzitter:

Het woord is aan mevrouw El Boujdaini voor haar vragen namens de fractie van D66.

Mevrouw El Boujdaini (D66):

Dank u wel, voorzitter. We hebben vorige week de PHP-cybercrisis gehad, een kwetsbaarheid in de programmeertaal waar zo'n 70% van alle websites op draait. Die kwetsbaarheid werd gevonden met behulp van AI. Tegelijkertijd maakt AI het risico dat dit soort kwetsbaarheden misbruikt worden voor hacks en voor datalekken veel groter. Daarom wil ik het vandaag ook hebben over Anthropic en zijn waarschuwing over de gevaren van AI. Het was Anthropic zelf dat eerder dit jaar zijn krachtigste model niet aan het publiek gaf, omdat dat kwetsbaarheden kan vinden die misbruikt kunnen worden door cybercriminelen. Nu waarschuwt dit bedrijf, dat zelf naar de beurs gaat om miljarden op te halen, dat AI een veiligheidsprobleem is voor de hele wereld. Dit soort waarschuwingen horen we de laatste tijd vaker, van AI-bedrijven zelf, maar ook van wetenschappers.

Ik denk dat we dit met z'n allen dus ook heel erg serieus moeten nemen en dat we ons daarom volop moeten gaan inzetten voor de veiligheid van AI en het veilig gebruiken ervan. Daarom wil ik de staatssecretaris vragen hoe zij het risico voor onze soevereiniteit en nationale veiligheid ziet van machtsconcentratie bij een handvol buitenlandse AI-bedrijven.

De voorzitter:

Het woord is aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris Aerdts:

Voorzitter, dank u wel. We onderschrijven als kabinet het belang van de veiligheid of het veilig kunnen gebruiken van AI. Zoals wij daarnaar kijken, is dit een systeemverandering die aan de ene kant heel veel kansen biedt, maar waarbij we ons ook heel bewust moeten zijn van de risico's. Zoals u weet, werkt dit kabinet aan een Kamerbrief met een brede visie op AI, waarin deze thematiek uitgebreid aan de orde komt. Qua nationale veiligheidsrisico's op het gebied van AI kunnen we, zoals u zelf al aangaf, onderscheid maken tussen misbruik door AI, bijvoorbeeld het gebruik door kwaadwillenden van AI die echt specifiek wordt gebruikt voor het uitvoeren van cyberaanvallen, en misalignment van AI, waarbij het handelen van AI onvoldoende aansluit bij menselijke intenties en daarmee schade kan berokkenen. Die toenemende machtsconcentratie door AI leidt ook tot mogelijk risicovolle strategische afhankelijkheden en een verschuiving van de mondiale machtsbalans. Met

name dat laatste brengt risico's met zich mee op het punt van de digitale autonomie. Nederland en de EU lopen achter in de ontwikkeling van AI, hoewel we een aantal sterke bedrijven in die AI-stack hebben. Dit maakt ons, bijvoorbeeld ook door geopolitieke schokken, kwetsbaar voor het wegvallen van AI-technologie en dienstverlening, waarvan we hier in de Kamer ook al wat voorbeelden hebben besproken. Om onze digitale autonomie te versterken zet het kabinet in op het mitigeren van risicovolle strategische afhankelijkheden en het vergroten van de Europese strategische onmisbaarheid in die AI-stack. Het doel is niet om als Nederland volledig zelfvoorzienend te zijn — ik denk dat we moeten erkennen dat we dat niet kunnen en ook niet willen — maar om voldoende eigen capaciteiten, toegang tot technologie en internationale onderhandelingsmacht te hebben.

Ik kan hier nog langer op doorgaan, maar ik kan me voorstellen dat mevrouw El Boujdaini een vervolgvraag heeft.

Mevrouw **El Boujdaini** (D66):

Dank u wel. Ik ben blij om te horen dat de staatssecretaris digitale soevereiniteit echt hoog in het vaandel heeft staan, ook met betrekking tot AI, en dat we dit als Nederland zeker niet alleen kunnen. Daarom wil ik ook doorpakken op dit punt, want ik denk echt dat dit een signaal is dat we onze eigen AI in Europa zouden moeten gaan versterken, juist om niet afhankelijk te zijn van China en de VS. Mijn vraag daarbij is: hoe werkt de staatssecretaris daaraan? Hoe ziet zij daarin kansen om meer grip te houden op de ontwikkelingen van AI? Hoe zorgt zij ervoor dat onze Europese waarden daar ook echt in verankerd zijn?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Ik ben het er met mevrouw El Boujdaini over eens dat we de eigen AI-capaciteiten moeten versterken. We zetten dan ook in op een sterk AI-ecosysteem, zowel met toponderzoek als met start-ups en scale-ups die toegang hebben tot talent, kapitaal, de infrastructuur, kennis en de internationale markten. De oprichting van het NADI en de nationale investeringsinstelling, en de Nederlandse deelname aan het IPCEI AI dragen ook bij aan deze ambitie.

Mevrouw El Boujdaini had het ook over het houden van grip. Zij vroeg hoe wij daarnaar kijken. Ik denk dat het belangrijk is om hier ook te constateren dat techniek niet neutraal is. Dat hebben we al een aantal keer in de Kamer geconstateerd. Het is dus ook ontzettend belangrijk om juist vanuit de Europese waarden naar dit soort ontwikkelingen te kijken. De AI-verordening reguleert AI-systemen in Europa en stelt eisen op basis van een risicocategorisatie. Zo worden bepaalde AI-producten die wij met z'n allen onwenselijk vinden verboden en worden er extra producteisen gesteld aan de AI-systemen met een hoog risico. Daarin worden de Europese waarden beklonken.

Nederland prefereert op het gebied van AI de internationale samenwerking via al bestaande mandaten en structuren in plaats van alleen maar het opbouwen van nieuwe afspraken. Hiermee worden ook de Nederlandse en Europese waarden beschermd. Naast de AI-verordening zijn er verschillende internationale kaders waarin de normen zijn vastgelegd over de ontwikkeling en het gebruik van AI. Nederland draagt daar heel actief aan bij. Denk aan de AI-principes van de OESO, de "Recommendation on the Ethics of AI" door alle UNESCO-lidstaten en het Hiroshima AI Process Reporting Framework, een vrijwillig internationaal instrument dat organisaties helpt bij het rapporteren over hun risicobeheer en bij het inzetten en ontwikkelen van hun frontier AI-modellen. Nederland moedigt landen ook actief aan om zich aan te sluiten bij de Framework Convention van de Raad van Europa, een van de bindende verdragen over artificiële intelligentie, mensenrechten, democratie en de rechtsstaat. Onze minister-president organiseerde zelf ook tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties een sessie om hierover door te praten in het internationale kader.

Mevrouw **El Boujdaini** (D66):

Goed om te horen dat Nederland ook internationaal zo betrokken is op dit onderwerp. Ik wil heel even terugkijken naar twee weken geleden. Toen stond ik hier voor het cyberincident dat bij de Albert Heijn plaatsvond. Ik had het daarover met de collega van deze staatssecretaris. Daaruit werd eigenlijk heel duidelijk dat digitale veiligheid en weerbaarheid echt ons allemaal aangaat. Daarom heb ik ook nog de volgende vraag aan de staatssecretaris. Hoe wordt er binnen het kabinet samengewerkt om de veiligheidsrisico's van AI te mitigeren?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Mevrouw El Boujdaini noemt twee incidenten die we in de afgelopen weken hebben gezien. We hebben daar, denk ik, ook gezien dat we als kabinet heel nauw samenwerken op dit terrein. We hebben daarin allemaal onze eigen verantwoordelijkheid. De minister van Justitie en Veiligheid is verantwoordelijk voor cybersecurity. We hebben met elkaar ook afgesproken dat we op bepaalde domeinen allemaal onze eigen systeem- of onderwerpverantwoordelijkheid hebben. Mijn collega staatssecretaris van Landbouw is verantwoordelijk voor de voedselzekerheid en dat heeft ook een digitale component, net zoals eigenlijk alle onderdelen waar we binnen het kabinet met elkaar over spreken. Elk beleidsdomein heeft zijn eigen digitale component. Mijn collega's hebben daarin ook allemaal hun eigen verantwoordelijkheid.

Mevrouw **El Boujdaini** (D66):

Ik ben blij om te horen dat er binnen het kabinet een gedeelde verantwoordelijkheid wordt gevoeld op dit onderwerp. Ik denk namelijk dat daarmee valt of staat hoe succesvol we hierin gaan zijn.

Ik wil toch even terugpakken op het internationale aspect waar de staatssecretaris net al eerder over begon. We hebben in Europa inderdaad de AI Act. We doen ook veel mee aan allerlei internationale afspraken en verdragen. We tekenden in september bijvoorbeeld mee voor de Call for Control of Frontier AI Models. Ik ben nog wel benieuwd en opzoek naar wat de volgende stap is naar de echte internationale afspraken die we met elkaar op dit onderwerp kunnen maken.

Staatssecretaris **Aerdt**:

De Call for Control of Frontier AI Models roept op dat AI aan menselijke sturing en controle onderhevig moet blijven en dat AI in overeenstemming met het internationale recht moet worden ontwikkeld en gebruikt. Er wordt gepleit voor strengere veiligheidsprotocollen, een onafhankelijke evaluatie, en het versterken van internationale verificatie- en normenstelsels. Het kabinet zet in het licht van die ontwikkelingen onder andere in op het verhogen van de digitale weerbaarheid van Nederland als geheel, op een consequente en effectieve handhaving van toepasselijke regels in de Europese Unie en op het versterken van het internationale normatieve kader. Ik noemde net een aantal voorbeelden. Nederland is natuurlijk ontzettend actief op het VN-platform in Genève als het gaat om de ontwikkeling van die internationale normen voor AI. Conform de internationale AI-strategie zet Nederland onder andere in op samenwerking op het gebied van AI-veiligheid door de toetsing en controle van de systemen als ze worden ontwikkeld en ingezet. Daarnaast vindt het kabinet het van belang dat Nederland en ook de Europese Unie hun eigen AI-capaciteiten, onder andere op het gebied van AI-infrastructuur, en talent versterken, juist om die keuzemogelijkheden van toepassingen van verantwoorde AI te behouden.

Mevrouw **El Boujdaini** (D66):

Tot slot, voorzitter. Dank u wel voor de beantwoording. Ik wil het graag nog wel even hebben over onze eigen overheid, want binnen de overheid gebruiken we ook steeds meer AI. Daarom is het ook extra belangrijk dat dat dus ook veilig gebeurt. Ik wil dus graag nog de

vraag stellen hoe we ervoor zorgen dat dat veilig is en dat we ook daadwerkelijk regie daarop houden als overheid.

Staatssecretaris **Aerds**:

De overheid is inderdaad via verschillende wegen bezig om veilig gebruik van AI binnen de overheid te organiseren, zowel bij de Rijksoverheid als bij de medeoverheden. Begin 2027 wordt de Kamerbrief over de slagvaardige overheid uitgebracht. Het kabinet wil AI steeds breder toe gaan passen binnen de randvoorwaarden veiligheid, kwaliteit en soevereiniteit en natuurlijk ook de waarden die we daarin meenemen. Het sluit ook aan bij de Nederlandse Digitaliseringsstrategie. Daar maakt het veilig gebruik van AI integraal een deel van uit. Juist vanuit die NDS zetten we als overheid niet alleen maar in op het verzilveren van de kansen, maar delen we ook hoe we om moeten gaan met die zorgen over verantwoorde inzet van AI en algoritmes, transparantie, veiligheid en democratische controle. In de visiebrief Digitale autonomie en soevereiniteit van de overheid uit december 2025 wordt hier ook al een aanzet toe gegeven, maar dit zal specifiek terugkomen in de brief van volgend jaar.

Mevrouw **El Boujdaini** (D66):

Dan kijk ik uit naar de brief van volgend jaar. Dank u wel.

Mevrouw **Zwinkels** (CDA):

Het begint inmiddels een beetje op een klassieke catch 22 te lijken. Als Anthropic doorgaat, hebben we meer risico's; als zij op de rem trappen en de concurrenten het overnemen, hebben we ook meer risico's. Mijn vraag aan de staatssecretaris is daarom: hoe gaan we die catch 22 doorbreken? Hoe gaan we voorkomen dat maatschappelijke risico's ondersneeuwen vanwege die concurrentiestrijd, die hartstikke commercieel is? Hoe gaan we er ook nog eens voor zorgen dat de marktpositie van deze hele grote AI-bedrijven niet alleen maar steviger wordt, als we strengere veiligheidsregels gaan invoeren?

Staatssecretaris **Aerds**:

Ik ben er ontzettend blij mee dat we die vangrail hebben. We hebben dit gesprek in de Kamer, denk ik, al een aantal keer gevoerd. Aan de ene kant schatten bedrijven zelf mogelijke risico's en gevaren in en roepen ze ook: maak nou regels. Daarom ben ik blij dat we in Europa met de AI-verordening ook een aantal afspraken hebben gemaakt over wat we absoluut niet willen, wat verboden is en wat we daaraan gaan doen. Aan de andere kant denk ik dat het ook belangrijk is om juist in Europa te gaan investeren in eigen infrastructuur, in eigen bedrijven en in ervoor zorgen dat je daarin niet alleen de afhankelijkheid van een aantal grote bedrijven hebt.

Mevrouw **Kathmann** (PRO):

Amerikaanse techmiljardairs hebben op dit moment de wereld gewoon bij de ballen. Letterlijk: van Anthropic dat opgeblazen naar de beurs wordt gebracht tot Europese techbedrijven die op terrorismelijsten worden gezet. Het is allemaal onderdeel van dezelfde strategie. Het is echt hoog tijd dat wij als Tweede Kamer weten wie in het kabinet opstaat en verantwoordelijk is om te gaan beschermen wat wij in Nederland en in Europa belangrijk vinden. Op dit moment was er zelfs een vraag van de Amerikanen om een Nederlandse serverkast leeg te trekken. Dat werd ook gehonoreerd. De vraag is nu eigenlijk: wie staat er in dit kabinet op om ervoor te zorgen dat beschermd wordt wat wij in Nederland en in Europa belangrijk vinden? Is dit kabinet bereid om een minister van Digitale Zaken aan te wijzen om dat te gaan doen?

Staatssecretaris **Aerds**:

De coalitieonderhandelingen zijn wat dat betreft afgerond. We zijn in februari begonnen en dit is het pakket wat we met elkaar hebben afgesproken. Waar ik heel blij mee ben en wat je de afgelopen weken gezien hebt, is dat wij dit zien als een taak van het hele kabinet. Het is niet iets wat je af kan schuiven of neer kan leggen bij één persoon. Iedereen heeft hierin zijn

eigen verantwoordelijkheid. Ik ben de coördinerend bewindspersoon en hierbij gaat het om de minister van Justitie en Veiligheid omdat het gaat om cybersecurity.

Mevrouw **Rajkowski** (VVD):

Nederland is hét digitale knooppunt van Europa. Als we de AI-boot dreigen te missen, glijt dat knooppunt door onze vingers heen, en dus ook al het verdienvermogen dat we voor Nederland en onze welvaart kunnen regelen. Als het ons niet lukt om AI-bedrijven hier groot te maken, waarom halen we dan niet een keertje een Anthropic naar Nederland? Waarom nodigen we hen niet uit om hier naar de beurs te gaan? Dan hebben we namelijk die controle over de veiligheidseisen en over wat we wel en niet toe willen staan met AI. Dus wat gaat deze staatssecretaris doen om dit soort bedrijven niet alleen uit te nodigen om naar Nederland te komen, maar er ook voor te zorgen dat zij daadwerkelijk op die uitnodiging in willen gaan?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Wat betreft het toekomstig verdienvermogen van Nederland: gisteren hadden we een heel mooie conferentie, georganiseerd door de minister van Economische Zaken, waar we heel uitgebreid over die toekomstige welvaart en het verdienvermogen hebben gesproken, juist ook heel uitgebreid over de randvoorwaarden. We zien dat er heel veel bedrijven in Nederland kunnen starten en dat er heel veel talent aanwezig is. Maar wat is er nou nodig om op te schalen? Want opschalen kan best ingewikkeld zijn. Dat is een onderwerp dat ik ook met mijn collega's bespreek, want dat gaat ook over de financiële kaders en soms over het arbeidsrecht in Nederland. Dat zijn dus discussies die we met elkaar voeren en waarover we ook een aantal dingen zullen zeggen in de AI-visie die u binnenkort kan verwachten. Daarom denk ik dat dit een hele belangrijke is waar we ook op in gaan zetten.

Wat een mooi inzicht geeft is het volgende. Natuurlijk is die toegang tot frontiermodellen voor bepaalde gevallen, bijvoorbeeld als het gaat om die veiligheidsdynamiek, ontzettend belangrijk. Maar het gaat ook om AI-adoptie. Het gaat erom hoe wij allemaal, maar ook het mkb in Nederland, waar een groot deel van de economie op draait, AI kunnen gebruiken. Het gaat erom dat we het kunnen gebruiken en dat we weten hoe we dat kunnen laten inzetten door je medewerkers, waardoor je weet dat je sneller kan, misschien meer handen aan het bed kan houden en ook taken over gaat houden. Het inzetten op een versnelde AI-adoptie is een heel belangrijk speerpunt, ook voor Nederland.

Mevrouw **Beckerman** (SP):

Ik vroeg mij eigenlijk af of het niet een beetje symbolisch is dat de staatssecretaris veel te laat komt bij dit vragenuur. Is dat niet symbolisch voor dit hele dossier? We zien dat het kabinet eigenlijk achter de feiten aanloopt.

Staatssecretaris **Aerdt**:

Ik ben heel blij dat we als kabinet juist deze versnelling in aan het zetten zijn, dat we met elkaar hebben nagedacht over hoe we die visie op AI vorm gaan geven en dat we bezig zijn, ook in het internationale domein, om overal te kijken waar we het meeste kunnen toevoegen. Dat is, denk ik, een belangrijke stap, zodat we de tijd ook hebben om daar met elkaar naar gekeken te hebben en dit ook als kabinet als geheel uit te dragen.

Mevrouw **Beckerman** (SP):

Dat is natuurlijk geen antwoord op de vraag. Tegelijkertijd zien we namelijk dat die ontwikkelingen heel snel gaan. We zien ook dat het niet gaat om ooit, ergens in de toekomst, een verschuiving van de machtsbalans, maar nu al. Dit gebeurt nu, in Nederland, maar we lopen erachteraan. Sterker nog, je ziet dat we gebruikmaken van dit soort modellen, die we helemaal niet in Nederland zouden moeten willen. Ik zie dat het kabinet Woo-verzoeken, opsporingen, woordvoeringen van de premier op deze manier vormgeeft. Dan is de vraag: is het niet veel logischer om op dat soort punten nu de pauzeknop in te drukken?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Ik gaf net ook al aan dat wij als kabinet heel erg geloven in de kansen die AI ons kan bieden, juist ook om efficiënter te kunnen werken, om ervoor te kunnen zorgen dat je sneller stappen maakt en om gebruik te kunnen maken van de mooie kanten. Bijvoorbeeld bij bodembeheer kan je met AI veel sneller en veel efficiënter optreden. Om dat dus te laten liggen omdat we ook risico's zien ... Dat zie ik helemaal niet. Nadrukkelijk zal daarbij onze lijn zijn dat we AI willen inzetten voor de welvaart maar ook het welzijn van alle Nederlanders.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Het is eigenlijk tekenend dat we de staatssecretaris hierbij te laat zien komen, want dit is niet het enige punt waarbij dat plaatsvindt. Ik hoor de staatssecretaris namelijk zeggen dat er gisteren een conferentie is geweest waarbij de staatssecretaris aanwezig is geweest, maar ik kan dat niet zien in de agenda van de staatssecretaris, want die wordt ook al weken te laat gepubliceerd op de website. Als we dan kijken naar de veiligheidsincidenten van vorige week, met het PHP-lek, zien we dat er geen concrete maatregelen van het kabinet zijn gekomen om dit lek sneller op te lossen, hoeveel bedrijven en overheidswebsites er ook nog kwetsbaar zijn. Kortom, er gebeurt gewoon niks, maar er wordt wel heel veel gesproken. Mijn vraag is daarom: wat gaat de staatssecretaris nu concreet doen om al deze zaken aan te pakken en ons wel weerbaar te maken, in plaats van al die mooie conferenties?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Ik moet misschien eerst even iets recht zetten. Ik ben ontzettend trots op wat het NCSC vorige week heeft gedaan. Dat heeft namelijk alle bedrijven die daarvan op de hoogte moesten zijn op alle mogelijke manieren geïnformeerd, zodat ze zelf hun eigen maatregelen konden treffen om hun websites veilig te houden. In een aantal gevallen heeft dat ervoor gezorgd dat ze die websites offline hebben gehaald. Dat werkte heel erg goed. Op dat moment moet er ook gewacht worden totdat er een patch is die de kwetsbaarheid op kan lossen. Daar wordt dan met man en macht aan gewerkt. Op het moment dat die er is, wordt die getest en dan wordt dat ook bekendgemaakt, zodat mensen daarmee aan de slag kunnen gaan. Dat is het systeem dat we met elkaar hebben ingericht en waarvan ik heel blij ben dat dat zo goed heeft gewerkt. Ik denk ook dat u de medewerkers van het NCSC tekortdoet als u zegt: er zijn geen maatregelen getroffen. Die zijn namelijk nadrukkelijk getroffen. Dat hebben zij volgens mij fantastisch gedaan. De minister van Justitie en Veiligheid heeft hier mede namens mij ook een brief over gestuurd, waarin staat dat het op dit moment niet bekend is dat er veiligheidsincidenten zijn geweest of dat die kwetsbaarheid is uitgebuit. Maar daar wordt natuurlijk nog nadrukkelijk onderzoek naar gedaan.

Verder laat dit, denk ik, ook heel nadrukkelijk zien dat bedrijven zich moeten voorbereiden. We zijn namelijk afhankelijk. Als zoveel procent van de websites deze programmeertaal gebruikt en in het geval van zo'n kwetsbaarheid geen alternatief beschikbaar heeft, is het ook ontzettend goed om je bedrijf daarop voor te bereiden. Wat ga je daarin doen? Welke systemen heb je altijd nodig? Heb je je data als back-up? Die campagne over "je weerbare zaak" loopt ook, dus daar zijn we nadrukkelijk mee bezig. Volgens mij komt daar volgende week ook weer een nieuwe flyer van uit.

De heer **Van den Berg** (JA21):

Maar dat is geen antwoord op de vraag. Ik zei ook helemaal niks over het NCSC, ik had het over het handelen van de staatssecretaris. Ik zag het ook in de bijdrage van mevrouw El Boujdaini; er wordt heel veel opgedreund van wat er al bekend is, maar wat zijn nou de echt nieuwe stappen die de staatssecretaris neemt? We kunnen het namelijk hebben over de dreiging van AI en over wat Anthropic doet — dat is allemaal terecht; daar moeten we ons zorgen over maken — maar als wij onszelf dus niet vanuit de leiding van de staatssecretaris echt weerbaarder maken tegen die aanvallen, wat verandert er dan door deze discussie elke week met elkaar te voeren?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Volgende week, in november, zal het actieplan cyber en AI, dat door mijn collega's van JenV en BZK en door mijzelf is opgesteld, naar uw Kamer worden gestuurd. Daarin gaan we daar heel specifiek op in. Maar dat weerbaar maken van bedrijven zie ik als een ontzettend belangrijke taak. U kunt dat nu afdoen als niet nieuwe, niet voldoende maatregelen, maar onze weerbaarheid zit er nadrukkelijk ook in dat bedrijven echt gaan nadenken over: "Wat betekent dit voor mij? Wat is m'n back-upplan? Waar staat mijn data? Hoe heb ik toegang? Hoe kan ik met een workaroud zo snel mogelijk doorwerken?" Wat we zien als het gaat om AI, is dat er in software bijna altijd kwetsbaarheden zitten. Die zien we, die moeten ontdekt worden en die moeten gepatcht worden. Dat zal door AI alleen maar veel sneller gaan. Het enige wat je daar als bedrijf zelf aan kan doen, is jezelf weerbaarder maken, bekend zijn met je eigen kwetsbaarheden en afhankelijkheden en daaraan werken.

Mevrouw **Keijzer** (Lid Keijzer):

Ik wil het graag hebben over het bedrijfsleven, dat geld zou kunnen verdienen met AI. Lang geleden zei een collega een keer tegen mij: je hebt principes en je hebt vaste lasten. Dat is echt heel lang geleden, maar ik heb het altijd onthouden. Ik hoor deze staatssecretaris spreken over heel veel mooie principes, over wat we allemaal zouden moeten hebben aan regels voor AI, maar als je niet bereid bent een hek om Europa heen te zetten en ervoor te zorgen dat het bedrijfsleven in Nederland, zonder last te hebben van Chinese en Amerikaanse bedrijven, onze digitale toekomst mede vorm kan geven, heb je uiteindelijk helemaal niets. Zijn de staatssecretaris en dit kabinet daartoe bereid? Zo niet, is de conclusie dan niet dat het heel veel mooie woorden zijn, maar geen daden?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Ik deel de zorg van mevrouw Keijzer als het gaat om het bedrijfsleven en hoe je je er goed tegen kunt wapenen. Ten aanzien van een hek om Europa zetten, zeg ik het volgende. De internationale handel maar ook de onlinewereld kennen niet dit soort grenzen. Je kan niet in één keer afschakelen zonder dat je op een land zoals China zou gaan willen lijken. Wat ook werd aangestipt, wat denk ik heel interessant is, is dat je ook kunt gaan nadenken over hoe je de cybersecurity zo goed kunt inregelen dat het een soort trademark van Nederland wordt en wij juist de meest degelijke cybersecuritybedrijven hebben, die ook kunnen helpen om ervoor te zorgen dat je hierin minder kwetsbaar bent.

De heer **Dassen** (Volt):

Ik denk dat heel deze discussie draait om de machtsconcentratie. De staatssecretaris noemde dat net ook. Tegelijkertijd is het antwoord op de machtsconcentratie bij die paar hele rijke biljardairs er niet. Daar maak ik me zorgen over. Mijn vraag aan de staatssecretaris is: hoe gaan we de machtsconcentratie verkleinen en hoe gaan we zorgen dat er op Europese waarden gestoelde alternatieven voor in de plaats komen? Vanuit dit kabinet is er namelijk nul euro extra beschikbaar gesteld om dat te gaan doen. In mijn ogen is dat onmogelijk als je niet bereid bent daarin te investeren.

Staatssecretaris **Aerdt**:

Het punt van machtsconcentratie dat de heer Dassen aanstipt, delen wij. We gingen daar net ook op in. Voor ons is het antwoord ook ervoor te zorgen dat Europa de randvoorwaarden creëert dat bedrijven hier niet alleen kunnen opstarten, maar ook kunnen opschalen en vervolgens in Europa kunnen blijven. Je moet wat mij betreft niet alleen in Europa, maar ook met andere gelijkgestemde landen — ook wel andere "middle powers" genoemd — een blok vormen en aangeven hoe wij AI willen ontwikkelen en inzetten, juist met de waarden waar we eerder over spraken.

De heer **Dassen** (Volt):

Maar dat kan niet als er geen geld beschikbaar is. Dit kabinet heeft geen extra geld beschikbaar gesteld voor de randvoorwaarden en de investeringen daarin, dus hoe gaan we

die alternatieven dan verkrijgen? Dat is ook waarom wij pleiten voor een minister en een ministerie van Digitale Zaken, met budget, doorzettingsmacht en een mandaat om dat voor elkaar te gaan krijgen. Is de staatssecretaris het ermee eens dat als we dit echt willen, we daar dan ook naartoe moeten, dat er geld voor beschikbaar moet zijn en dat er doorzettingsmacht moet komen om dat te realiseren?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Ik ben heel blij dat we daar als kabinet wel in investeren. Met de investering van 120 miljoen in IPCEI AI zijn we aan het kijken hoe je dit onderzoek kan doen en hoe je ervoor kan zorgen dat ook dit Europese ecosysteem daarin kan groeien. Ik weet dat meneer Dassen daar graag veel meer voor beschikbaar had gezien, maar dit zijn wel nadrukkelijk de investeringen die wij doen om het Europese ecosysteem te laten groeien.

De heer **Ergin** (DENK):

We zien dat autonome AI-modellen computers binnendringen en mensen chanteren, bijvoorbeeld als een medewerker van een bedrijf het AI-model wil uitschakelen. We zien dat het een wapen is in handen van criminelen. De vraag is wat er nou nodig is om ervoor te zorgen dat aan het einde van deze technologische ontwikkeling de mens nog in controle is en niet machines, robots, taalmodellen en AI-modellen de mens domineren, zoals in sciencefictionfilms. Wat is er nodig om dat te voorkomen?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Daarvoor is nodig dat we de ontwikkeling niet alleen nadrukkelijk volgen, maar ook zelf vormgeven en die waarden meenemen in de ontwikkeling. We hebben ook heel nadrukkelijk in Europa gezegd wat we niet willen. Er zijn een aantal voorbeelden waarvan we hebben gezegd dat we niet willen dat AI daarin wordt gebruikt of die we zo kwetsbaar vinden dat het alleen binnen een heel smalle bandbreedte zou kunnen. Ik ben het namelijk met u eens dat bepaalde beslissingen uiteindelijk gewoon door mensen ... AI zien wij als een hulpmiddel dat ons heel goed kan helpen, maar voor bepaalde afspraken hebben wij gezegd dat er mensen aan te pas moeten blijven komen.

De heer **Ergin** (DENK):

Maar is dat niet precies het probleem? Anthropic wees er bij de beursgang op dat het risico is dat zij het als bedrijf, als ontwikkelaars zelf niet eens onder controle kunnen houden. Ik maak me dan wel zorgen als ik de staatssecretaris hier hoor zeggen "ja, we moeten het controleren en we doen dat zelf niet" en ik haar eigenlijk geen antwoord hoor geven op de vraag hoe, terwijl de bedrijven zelf zeggen dat ze bang zijn dat zij straks geen controle meer hebben over deze autonome AI-modellen. Wat gaat de staatssecretaris daar precies mee doen?

Staatssecretaris **Aerdt**:

Ik denk dat u hier een heel interessant punt aanstipt. De bedrijven hebben daar natuurlijk zelf ook een verantwoordelijkheid in. Het is heel makkelijk om iets te maken en vervolgens te zeggen: hoe zit het met onze eigen verantwoordelijkheid? Daar spreken wij hen nadrukkelijk op aan. Daarnaast zeggen we in Europa: "Dit zijn de vangrails. Als u hier wilt opereren, gebeurt dat op deze manier."

De **voorzitter**:

Voordat ik naar de heer Vermeer ga, vraag ik om een beetje orde in de zaal, want het is niet te verstaan. De mensen op de publieke tribune kunnen het niet verstaan. De heer Vermeer heeft nog een vraag aan de staatssecretaris.

De heer **Vermeer** (BBB):

AI wordt steeds krachtiger. Dan hebben we nog de kansen van quantum computing, die de bedreigingen nog groter maken. Anthropic geeft deze waarschuwing, maar er zal ook wel

een beetje het idee achter zitten van: bescherm ons, want wij zijn de good guys. Maar het maakt natuurlijk niets uit of je nu door de hond of door de kat wordt gebeten. Mijn vraag is naar aanleiding van het incident van vorige week. Het crisiscentrum heeft goed gereageerd. Daar ben ik blij mee, maar hoe reflecteert de staatssecretaris erop dat dit in andere landen een kwestie van bijvoorbeeld de minister-president was, die bedrijven en mensen toesprak? Moeten wij het niet op die manier meer lading geven?

Staatssecretaris Aerdts:

Wij hebben hiervoor als kabinet een heel nadrukkelijke taakverdeling gemaakt, waarin de minister van Justitie en Veiligheid in eerste instantie verantwoordelijk is voor cybersecurity en ik de coördinerend bewindspersoon ben. Ik gaf net aan dat het er ook van afhangt waar het incident plaatsvindt. We weten dat er in de toekomst incidenten gaan komen. Daarbij heeft iedereen een eigen verantwoordelijkheid. Als het om de zorg gaat, is dat de minister van zorg, et cetera. Dit is dus nadrukkelijk een gedeelde verantwoordelijkheid, waarbij vorige week de minister van Justitie en Veiligheid in the lead was.

De voorzitter:

Daarmee zijn we aan het einde gekomen van het mondelinge vragenuur. Ik schors een heel kort ogenblik en dan gaan we stemmen. De vergadering is kort geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.